

मरिण राजपत्र

मरिण गाउँ कार्यपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड ६ मरिण, मंसिर २२ गते, २०८० साल संख्या १८

भाग २

मरिण गाउँपालिकाको बाल अधिकार संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धी एकीकृत कार्यविधि, २०८०

मरिण गाउँपालिकामा बालबालिकाको हक, हित र अधिकारको संरक्षण, सम्मान, सम्बर्द्धन, प्रवर्द्धन, प्रचलन तथा परिपूर्तिका लागि नेपालको संविधान तथा बालबालिका सम्बन्धी कानूनमा भएका व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन गर्न गराउन, बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागिताको अधिकार लगायत सर्वोत्तम हितको सुनिश्चितत गरी बालमैत्री स्थानीय शासनको प्रवर्द्धन गर्न एकीकृत कार्यविधि निर्माण गर्न बाञ्छनीय भएकोले, नेपालको संविधानको धारा २२६ को उपधारा (१), बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ को दफा ६० को उपदफा (३) र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गाउँपालिकाले यो कार्यविधि बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भः (१) यस कार्यविधिको नाम "मरिण गाउँपालिकाको बाल अधिकार संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धी एकीकृत कार्यविधि, २०८०" रहेकोछ ।
- (२) यो कार्यविधि मरिण गाउँपालिकाको राजपत्रमा प्रकाशित भएको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ ।
२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा:-
- (क) "अध्यक्ष" भन्नाले मरिण गाउँपालिकाको अध्यक्ष सम्झनु पर्दछ ।
- (ख) "उपाध्यक्ष" भन्नाले मरिण गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष सम्झनु पर्दछ ।
- (ग) "ऐन" भन्नाले बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ भन्ने सम्झनु पर्दछ ।
- (घ) "नियमावली" भन्नाले बालबालिका सम्बन्धी नियमावली, २०७८ सम्झनु पर्दछ ।
- (ङ) "गाउँपालिका" भन्नाले मरिण गाउँपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (च) "परिषद्" भन्नाले ऐनको दफा ५९ बमोजिमको राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद् सम्झनु पर्दछ ।
- (छ) "बाल गृह" भन्नाले ऐनको दफा ५२ र नियमावलीको नियम ६२ बमोजिम स्थापना भएको वा सञ्चालनमा रहेको र प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई परिषद्बाट अनुमति लिएर विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकामध्ये ऐनको दफा ४९ बमोजिमको प्राथमिकताका आधारमा बाल कल्याण अधिकारीले वैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्थाका लागि अन्तिम विकल्पको रूपमा पठाइएका बालबालिकाको आवासीय संरक्षण प्रदान गर्ने र ऐनकै दफा ६९ बमोजिमको अस्थायी संरक्षण सेवा प्रदान गर्ने संस्था सम्झनु पर्दछ ।
- (ज) "बाल क्लब" वा "बाल संस्था" भन्नाले बाल अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका लागि अठार वर्ष पूरा नगरेका बालबालिकाले ऐनको दफा १० तथा नियमावलीको नियम ३ मा व्यवस्था भए अनुसार सम्बन्धित मरिण गाउँपालिकामा दर्ता भएको बालबालिकाको संस्था सम्झनु पर्दछ ।
- (झ) "बाल कोष" भन्नाले विशेष संरक्षणका आवश्यकता भएका बालबालिकाको तत्काल उद्धार, राहत, पुनर्स्थापना गर्न तथा क्षतिपूर्ति प्रदान गर्ने काम समेतका लागि यस कार्यविधिको दफा २० बमोजिम मरिण गाउँपालिकामा स्थापना गरिएको गाउँपालिका स्तरीय बाल कोष सम्झनु पर्दछ ।

- (ज) "बाल बालिका" भन्नाले अठार वर्ष उमेर पूरा नगरेको व्यक्ति सम्झनु पर्दछ ।
- (ट) "बाल सञ्जाल" भन्नाले बाल क्लब वा बाल संस्थाहरूको सञ्जालको रुपमा मरिण गाउँपालिकामा दर्ता भएको सञ्जाल सम्झनु पर्दछ ।
- (ठ) "मन्त्रालय" भन्नाले नेपाल सरकार, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय सम्झनु पर्दछ ।
- (ड) "बाल कल्याण अधिकारी" भन्नाले ऐनको दफा ६१ बमोजिम प्रत्येक मरिण गाउँपालिकामा बालबालिकाको अधिकारको सम्मान, संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न तथा बाल संरक्षण कार्य समेत गर्नका लागि नियुक्त भएको वा तोकिएको अधिकारी सम्झनु पर्दछ ।
- (ढ) "विशेष संरक्षणका आवश्यकता भएका बालबालिका" भन्नाले ऐनको दफा ४८ बमोजिमका बालबालिका सम्झनु पर्दछ ।
- (ण) "समाजसेवी तथा बाल मनोविज्ञ" भन्नाले ऐनको दफा ६२ बमोजिम मरिण गाउँपालिकामा सूचीकृत भएका वा सूचीकृत भइ नियुक्त भएका व्यक्ति सम्झनु पर्दछ ।
- (त) "समिति" भन्नाले गाउँपालिका तथा वडा स्तरीय बाल अधिकार समिति सम्झनु पर्दछ ।
- (थ) "संस्था" भन्नाले बाल अधिकार संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई बालबालिका सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेका संघ/संस्था, संगठन, सञ्जाल तथा सामुदायिक संस्था सम्झनु पर्दछ ।
- (द) "सेवा प्रदायक निकाय" भन्नाले मरिण गाउँपालिकामा बालबालिका सम्बन्धी सेवा प्रवाह गरिरहेका सरकारी निकाय, गैरसरकारी संघ संस्था, नीजी क्षेत्र, विद्यालय, श्रोत केन्द्र, प्रहरी चौकी, अस्थायी संरक्षण सेवा केन्द्र, पुनःस्थापना केन्द्र, बाल गृह, बाल सुधार गृह, बालबालिका खोजतलास सेवा र बाल हेल्पलाइन सेवा जस्ता सेवा प्रदान गर्ने निकाय तथा संस्था सम्झनु पर्दछ ।
- (ध) "अनाथ बालबालिका" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिमका अनाथ बालबालिका सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद-२

उद्देश्य

३. उद्देश्य: यस कार्यविधिको उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेको छ:-

- (क) गाउँपालिकामा बालबालिका सम्बन्धी कानून र नीतिमा भएका व्यवस्थाहरू कार्यान्वयन गरी बाल अधिकारको संरक्षण, सम्मान, सम्बर्द्धन, प्रवर्द्धन, प्रचलन तथा परिपूर्ति गर्नु,
(ख) बालबालिकासँग सम्बन्धित योजना र कार्यक्रमको कार्य सम्पादनमा सहजता ल्याउनु ।

परिच्छेद-३

बाल अधिकारको संरक्षण, सम्मान, सम्बर्द्धन, प्रवर्द्धन, प्रचलन, परिपूर्ति गर्ने दायित्व निर्वाहको व्यवस्था

४. बाल अधिकारको संरक्षण: गाउँपालिका भित्रका बालबालिकाको अधिकारको संरक्षण, सम्मान, सम्बर्द्धन, प्रवर्द्धन, प्रचलन तथा परिपूर्ति ऐनको दफा ६४ र ६५, बालबालिका प्रतिको दायित्व निर्वाह दफा १७, १८ र १९ एवं बालबालिकाको कर्तव्य दफा ७७ बमोजिम पालना तथा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५. बाल अधिकारको संरक्षण, सम्मान, सम्बर्द्धन, प्रवर्द्धनमा आवश्यक सेवा प्रवाहको व्यवस्था: बाल अधिकारको संरक्षण, सम्मान, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्नका लागि देहाय बमोजिमको सेवा प्रवाहको व्यवस्था गरिनेछ:-

(क) गाउँपालिका भित्रका बालबालिकाको जन्मदर्ता तथा नागरिकता प्रमाण-पत्र पाउने अधिकार सुनिश्चितताका लागि सरल र उपयुक्त उपायहरू अपनाइनेछ,

(ख) नवजात शिशु, शिशु र बालबालिकाका लागि आवश्यक सबै किसिमका खोपहरू, स्वास्थ्य सेवा, पोषणसँग सम्बन्धित सेवा सुविधा र आवश्यक बालमैत्री भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था, उपकरण र औषधिहरू उपलब्ध गराउने, सेवा प्रवाह प्रभावकारी र बालमैत्री भए नभएको अनुगमन गर्ने गराउने कार्यहरू गरी बालबालिकाको स्वास्थ्यको अधिकार सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था गरिनेछ,

(ग) प्रत्येक विद्यालयमा बालमैत्री भौतिक संरचनाको व्यवस्था (सुरक्षित पर्खाल वा घेराबार, बेन्च, डेस्क टेबुल, उज्यालो कोठा र हावा राम्ररी आवत जावत हुने), कुनै पनि किसिमका विभेद, अवहेलना, हेपाड, हिंसा, दुर्व्यवहार, अस्वस्थ खाना लगायतका कार्यहरू निषेध गर्ने एवं लैङ्गिकमैत्री र अपाङ्गतामैत्री शौचालय, पर्याप्त खानेपानी र सरसफाइ, महिनावारी सामग्री तथा

प्रारम्भिक उपचार बाकस, नियमित र अपाङ्गता भएका बालबालिकाको पहुँचयोग्य भौतिक संरचना सहित बालमैत्री पठन पाठन, खेल मैदान र सबै अवस्थाका विद्यार्थी मैत्री खेलकुद र सामानको व्यवस्था गरिनेछ,

(घ) गाउँपालिका भित्रका सबै बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र र विद्यालयमा भर्ना गर्ने व्यवस्था गरिनेछ,

(ङ) प्रत्येक विद्यालयमा विद्यार्थीलाई प्रदान गरिने छात्रवृत्तिको अनुगमन तथा मूल्याङ्क गरी समीक्षा गरिनेछ,

(च) कम्तीमा प्रत्येक वडामा बाल पुस्तकालय, बाल सिर्जना केन्द्र र खेलकुदको व्यवस्था गरिनेछ,

(छ) कुनै पनि विद्यालयको २०० मिटरको दूरीभित्र मदिरा, चुरोट तथा सूतिजन्य लगायतका सामग्री बिक्री वितरण र उपभोग गर्न तथा चलचित्र, मादक पदार्थ, चुरोट, रक्सी तथा अश्लील साहित्यसँग सम्बन्धित सामग्री प्रचारप्रसार गर्न लगायत १८ वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिकालाई उक्त सामग्रीको वितरण तथा प्रयोग गर्न निषेध गरिनेछ,

(ज) प्रत्येक विद्यालयमा विद्यार्थी, शिक्षक लगायत अन्य सरोकारवालाका लागि बाल संरक्षण मापदण्ड बनाइ सहज देखिने गरी राखे र सो बमोजिमको व्यवस्था लागू गरिनेछ,

(झ) बालबालिका विरुद्ध हुने कुनै पनि किसिमका शोषण, हिंसा, दुर्व्यवहार, हेपाइ, अपहेलना लगायत बाल विवाह, बाल श्रम रोकथाम र अन्त्य गर्न, बाबुआमा विहीन र विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको संरक्षण सुनिश्चित गर्न र उजुरीको तत्काल कारबाहीको लागि संस्थागत तहमा बाल संरक्षण मापदण्ड निर्माण गरी लागू गर्न सहजीकरण गरिनेछ,

(ञ) बालबालिका विरुद्धको हिंसामा परेका र विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको तत्काल उद्धार, संरक्षण, राहत व्यवस्थापनका लागि बाल हेल्पलाइन सेवा (निःशुल्क टेलिफोन नं. सेवा १०९८-दश नौ आठ) लगायत सम्बन्धित सरोकारवाला निकाय र संस्था तथा हराएका बालबालिकाको खोजतलास, वेवारीस फेला परेका बालबालिकाको सकुशल उद्धार तथा व्यवस्थापन, जोखिमपूर्ण श्रममा संलग्न, बेचबिखन तथा ओसारपसारमा परेका तथा सडक बालबालिकाको उद्धार तथा संरक्षण गर्न बालबालिका खोजतलास सेवा (निःशुल्क टेलिफोन नं. सेवा १०४) सँग समन्वय, सहजीकरण र सहकार्य गरिनेछ,

- (ट) गाउँपालिका भित्रका सबै अवस्थाका बालबालिकाको जनसांख्यिक, जातजाति, लैङ्गिक, अपाङ्गता, शैक्षिक, छात्रवृत्ति, सामाजिक सुरक्षा सहयोग, बाबुआमा विहीन, जोखिममा परेका, स्वास्थ्य र पोषण, एचआइभी प्रभावित लगायतको स्थितिबारे खण्डीकृत सूचनाको व्यवस्थित तथ्याङ्क संकलन र अभिलेखीकरण गरी आवधिक रूपमा गाउँपालिकाको वेबसाइटमार्फत समेत सार्वजनिक गरिनेछ,
- (ठ) गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूलाई बाल अधिकार तथा बालमैत्री व्यवहार, बाल संवेदनशीलता र बालमैत्री शासन अभ्यास सम्बन्धी प्रशिक्षण प्रदान गरिनेछ,
- (ड) गाउँपालिकाको आवधिक तथा वार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा अर्थपूर्ण बाल सहभागितालाई प्रोत्साहन गरी उक्त योजनामा बालबालिकासँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकताका साथ समावेश गरिनेछ,
- (ढ) खण्ड (ट) बमोजिमको तथ्याङ्कको आधारमा बालबालिकाको अवस्थाको लेखाजोखा गरी गाउँपालिकाभित्रै बालबालिकाको संरक्षण तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।
६. बालबालिकाको सर्वोत्तम हित कायम गर्नु पर्ने: गाउँपालिका, गाउँपालिकाका प्रत्येक निकाय, बाल कल्याण अधिकारी, समाजसेवी तथा बाल मनोविज्ञ, सामाजिक संघ संस्था तथा सेवा प्रदायक निकायहरूले बालबालिकाको निम्ति काम गर्दा बालबालिकाको सर्वोत्तम हित तथा उच्चतम हितलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।
७. बालमैत्री र अपाङ्गतामैत्री संरचना तथा अभ्यासको सुनिश्चितता: (१) बालबालिका रहने वा बालबालिकालाई सेवा प्रदान गर्ने गाउँपालिका भित्रका सबै सार्वजनिक निकाय, सामाजिक संघ संस्था तथा निजी संस्थाले भौतिक संरचना निर्माण वा मर्मत सम्भार गर्दा बालमैत्री एवं अपाङ्गतामैत्री हुने गरी निर्माण गरिने व्यवस्था गरिनेछ ।
८. बालबालिकाको वैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्था: (१) गाउँपालिकाभित्र फेला परेका तथा विशेष संरक्षणका आवश्यकता भएका बालबालिकामध्ये ऐनको दफा ४८ को उपदफा (१) को खण्ड (क), (ख), (ग), (घ), (ङ), (च) र (छ) बमोजिमका बालबालिकालाई वैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्था गर्दा यस्ता बालबालिकालाई सर्वोत्तम हित हुने गरी संरक्षण गर्ने प्रयोजनका लागि ऐनको दफा ४९ उपदफा (२) को खण्ड (क), (ख), (ग) र (घ) बमोजिमको प्राथमिकताको आधार एवं नियमावलीको नियम ५३ देखि ६७ सम्मको व्यवस्था बमोजिम गरिनेछ ।

परिच्छेद-४

बाल कल्याण अधिकारीको नियुक्ति र समाजसेवी तथा बाल मनोविज्ञ सूचीकरण सम्बन्धी व्यवस्था

९. बाल कल्याण अधिकारीको नियुक्ति: (१) ऐनको दफा ६१ र नियमावलीको नियम ८१ बमोजिम हुने गरी एक जना बाल कल्याण अधिकारीको नियुक्ति गरिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम बाल कल्याण अधिकारीको नियुक्ति नभएसम्म नियमावलीको नियम ८१ को उपनियम (४) बमोजिम बाल कल्याण अधिकारी तोकिनेछ ।

१०. बाल कल्याण अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) बाल कल्याण अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार ऐनको दफा ६१ को उपदफा (१), नियमावलीको नियम ८२, ऐन तथा नियमावलीमा अन्यत्र उल्लिखित काम, कर्तव्यका अतिरिक्त प्रदेशले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त बाल कल्याण अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) गाउँ बाल अधिकार समितिको निर्णय एवं निर्देशनहरूको व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन गर्ने गराउने,

(ख) गाउँपालिकाबाट स्वीकृत नीति र योजना अनुरूप गाउँ बाल अधिकार समितिको वार्षिक योजना र कार्यक्रम, बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा प्रतिवेदन तयार गरी समितिको बैठकमा पेश गर्ने,

(ग) गाउँपालिका तथा वडामा कार्यरत सरकारी तथा गैर-सरकारी सस्था, निजी क्षेत्रसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गरि बालबालिकाको क्षेत्रमा लगानी बढाउन सहयोग गर्ने,

(घ) जोखिममा रहेका बालबालिकाहरूको तथ्यांक संकलन, व्यवस्थापन तथा सहयोगको लागि गाउँ बाल अधिकार समिति तथा वडा बाल अधिकार समितिलाई आवश्यक सहयोग गर्ने,

(ङ) सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने: पालिका तथा वडाहरूमा बालबालिका माथि हुने हिंसा, दुर्व्यवहार, हेला, शोषण, बालश्रम अन्त्य गर्न तथा उनीहरूका लागि समुदाय, विद्यालय र परिवारमा सुरक्षित र संरक्षित वातावरण सिर्जना गर्न सहयोग पुग्ने किसिमका सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने,

- (च)पालिका तथा वडाहरूमा कार्यरत सरकारी, गैर-सरकारी र निजी क्षेत्रबाट बालबालिका तथा उनीहरूका परिवार लक्षित सेवाहरूको नक्सांकन गरी आवश्यक कार्यसूची तयार गर्ने। उल्लिखित उपलब्ध सेवाहरू जोखिममा रहेका बालबालिकाको समस्या समाधानमा केन्द्रित गर्न सिफारिस संयन्त्र स्थापना गरी सक्रिय बनाउने,
- (छ)बालअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयनको लागि वडा तथा पालिका स्तरमा पैरवी गर्ने ।
- (ज)पालिका तथा वडा स्तरमा स्थापना भएको बाल कोषको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक कार्य गर्ने गराउने,
- (झ)बालबालिकाहरूका लागि पालिका तथा वडास्तरमा सम्पन्न क्रियाकलाप र सहयोगले बालबालिकाको अवस्थामा आएको परिवर्तन, परेको प्रभाव आदि अनुगमन र समीक्षा गर्ने । कार्यक्रमको अनुगमन र समीक्षा त्रैमासिक, अर्धवार्षिक एवं वार्षिक रूपमा गर्ने तथा सो को प्रतिवेदन गाउँ बाल अधिकार समितिमा पेश गर्ने,
- (ञ)बालबालिका सम्बन्धी स्थिति-पत्र तथा बजेट विश्लेषण प्रकाशन गर्ने: पालिकामा रहेका बालबालिकाहरूको तथ्यांक अद्यावधिक गरि प्रत्येक वर्ष बालबालिकाको स्थिति पत्र तथा पालिकाले बालबालिकाको क्षेत्रमा विनियोजित बजेट र कार्यान्वयनको अवस्थालाई आधार बनाएर बजेट विश्लेषण गाउँ बाल अधिकार समितिको स्वीकृतिले प्रकाशन गर्ने । प्रकाशित प्रतिवेदन प्रदेश बाल अधिकार समिति र राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषदमा पेश गर्ने,
- (ट)आन्तरिक धर्मपुत्र धर्मपुत्री लिने दिने व्यक्तिलाई गाउँ बाल अधिकार समितिमा सूचीकृत गर्ने र लिखत तयार गर्ने,
- (ठ)आन्तरिक धर्मपुत्र धर्मपुत्री, संरक्षक नियुक्त तथा तोक्ने कार्यमा सम्बन्धित निकायलाई सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने,
- (ड)गाउँपालिकामा नियुक्त तथा परिचालित पारा-सामाजिक कार्यकर्ता, समाजसेवी तथा मनोविज्ञलाई परिचालन गर्ने,
- (ढ)गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका बाल गृह, बाल सुधार गृह, पुनस्थापना केन्द्र, अस्थायी संरक्षण केन्द्र, निगरानी कक्ष जस्ता आवासीय संरक्षण गृहहरूको अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने, निर्देशन दिने तथा पृष्ठपोषण गर्ने वा बन्द गर्न आवश्यक भएमा सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने,

- (ग) बाल क्लब र बाल क्लब सञ्जालको गठन, परिचालन तथा आवद्धता गर्ने: बाल क्लबहरूको गठन, क्षमता विकास र परिचालन तथा आवद्धता गर्ने गराउने,
- (त) कार्यपालिका, पालिका स्तरिय बाल अधिकार समितिले दिएको थप काम तथा निर्देशनको पालना गर्ने,
- (थ) बेवारिसे अवस्थामा फेला परेका बालबालिका वा त्यस्तो बालबालिकालाई बुझाउन ल्याएमा बालकको यथासम्भव तीन पुस्ते पत्ता लगाउने र आवश्यक संरक्षणको लागि बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को मातहतमा रहि संरक्षण गर्ने ।

११. समाजसेवी तथा बाल मनोविज्ञको सूचीकरण तथा नियुक्ति: समाजसेवी तथा बाल मनोविज्ञको सूचीकरण र नियुक्ति ऐनको दफा ६२ तथा नियमावलीको नियम ८३ बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-५

वैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्था

१२. वैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्था: (१) ऐनको दफा ४९ बमोजिम ऐनकै दफा ४८ को उपदफा (१) को खण्ड (क), (ख), (ग), (घ), (ङ), (च) र (छ) बमोजिम विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका तथा वैकल्पिक हेरचाहको आवश्यकता भएका बालबालिकालाई तत्काल उद्धार तथा संरक्षण गर्न आवश्यक देखिएमा र ऐनको दफा ६९ बमोजिमको अस्थायी संरक्षण सेवाको प्रबन्ध गर्नुपर्ने भएमा बाल कल्याण अधिकारीले वैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम बालबालिकाको वैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्था मिलाउँदा बाल कल्याण अधिकारीले नियमावलीको परिच्छेद ६ बमोजिम मिलाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-६

बाल सहभागिता तथा बाल क्लब, बाल सञ्जाल र बाल संस्था सञ्चालन

१३. बाल सहभागिताको अभ्यास: (१) आफ्नो धारणा बनाउन सक्षम भएका बालबालिकालाई उनीहरूलाई असर पार्ने विषयमा परिवार, समुदाय, विद्यालय तथा सार्वजनिक निकायबाट सम्पादन गरिने कार्यहरूको प्रक्रियामा बाल सहभागिताको अभ्यासलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ । आवधिक र

वार्षिक योजना तर्जुमा लगायत बालबालिकासँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरूमा सबै अवस्थाका बालबालिका (बालक, बालिका, सबै किसिमका अपाङ्गता, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक आदि) को सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ।

(२) बाल सहभागिता प्रवर्द्धनका लागि गाउँपालिकाबाट देहायका उपायहरू समेत अवलम्बन गरिनेछः

- (क) बालबालिकासँग सम्बन्धित सरोकारका विषयमा कानूनले निषेध गरेको बाहेक उनीहरूले माग गरेको सूचना निःशुल्क प्रदान गरिनेछ,
- (ख) गाउँपालिका भित्र विद्यालयहरू बीच तथा वडा समितिहरू बीच अतिरिक्त क्रियाकलापहरू (खेलकुद, साहित्य, गीत, संगीत, वक्तृत्वकला, हिज्जे, चित्रकला, सांस्कृतिक कार्यक्रम आदि), विविध किसिमका अपाङ्गता भएका बालबालिका समेतलाई उपयुक्त हुने गरी प्रतिस्पर्धात्मक कार्यक्रमको आयोजना गरी बाल सहभागितालाई प्रोत्साहन गरिनेछ,

(३) बाल सहभागिता प्रवर्द्धनका नाममा व्यक्ति, संस्था वा सार्वजनिक निकायबाट हुन सक्ने देहायका कार्यहरू गर्नमा रोक लगाइनेछः-

- (क) बालबालिकाको अध्ययनमा नियमित रूपमा बाधा तथा अवरोध पुग्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने वा सहभागी गराउन,
- (ख) बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, आध्यात्मिक, सामाजिक विकासमा असर पु-याउने खालका कुनै पनि गतिविधि वा कार्यमा बालबालिकालाई संलग्न गराउन,
- (ग) बालबालिकालाई बाबुआमा, संरक्षक, विद्यालय लगायत कुनै पनि सरकारी निकाय वा गैरसरकारी संस्थाले बालबालिकाको हित विपरीत न्याली, जुलुस, सभा आदिमा सहभागी गराउन,
- (घ) विद्यालय लगायतका सरकारी निकाय वा गैरसरकारी संस्थाले कानून वा विधान बमोजिम आफूले गर्नुपर्ने काम बालबालिका वा बाल क्लब वा संस्था वा तिनको सञ्जाल मार्फत गराउन ।

१४. बाल क्लव वा संस्था दर्ता, सञ्चालन तथा नवीकरण, काम र कर्तव्य लगायतका व्यवस्थाहरु: यस सम्बन्धी कार्यहरु ऐनको दफा ८, ९ र १० तथा नियमावली को परिच्छेद २ बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-७

गाउँ बाल अधिकार समिति सम्बन्धी व्यवस्था

१५. गाउँ बाल अधिकार समितिको गठन: (१) गाउँ बाल अधिकार समितिमा देहाय बमोजिम सदस्यहरु रहनेछन:-

- (क) गाउँपालिका उपाध्यक्ष -
अध्यक्ष
- (ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत -
सदस्य
- (ग) सामाजिक विकास समिति, संयोजक -
सदस्य
- (घ) गाउँ कार्यपालिकाले तोकेको एक महिला वडा सदस्य सहित २ जना -
सदस्य
- (ङ) गाउँपालिका अन्तर्गतका शिक्षा शाखा, स्वास्थ्य शाखा, सामाजिक विकास शाखा, योजना शाखा, महिला तथा बालबालिका शाखा प्रमुख गरि ५ जना - सदस्य
- (च) स्थानीय प्रहरी प्रमुख, नेपाल प्रहरी - सदस्य
- (छ) गाउँ कार्यपालिकाले तोकेको माध्यमिक विद्यालयका प्रधानाध्यापक मध्ये १ जना - सदस्य
- (ज) गाउँ कार्यपालिकाले तोकेको समाजसेवी वा सामाजिक कार्यकर्ता वा बाल मनोविज्ञ वा बाल विशेषज्ञ मध्ये १ जना - सदस्य
- (झ) गाउँपालिका स्तरीय बाल तथा किशोरी सञ्जाल र युवा क्लवले तोकेको १/१ जना गरि ३ जना - सदस्य

(ज) बालअधिकार, बाल संरक्षण वा बाल न्यायका क्षेत्रमा कार्य गर्ने संस्थाहरु मध्येबाट गाउँ कार्यपालिकाले तोकेको २ जना - सदस्य

(ट) बाल कल्याण अधिकारी वा गाउँपालिका अन्तर्गतको महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक शाखा प्रमुख -सदस्य-सचिव

(२) गाउँपालिकाको अध्यक्ष समितिको संरक्षक रहनु हुनेछ । आवश्यकता अनुसार विज्ञ तथा विकासका साझेदार संस्थाका प्रतिनिधिलाई पनि समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(३) समितिको कार्यकाल ३ वर्षको हुनेछ । कुनै कारणले पद रिक्त हुन गएमा गठन प्रकृया बमोजिम नै पुनर्गठन गरिनेछ ।

१६. गाउँ बाल अधिकार समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) गाउँ बाल अधिकारी समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार ऐन तथा नियमावलीमा उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त प्रदेशले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त गाउँ बाल अधिकार अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) समितिको दीर्घकालीन नीति, योजना र वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृत गर्ने,

(ख) बाल अधिकार सम्बन्धी गाउँपालिकाको आवश्यक नीति, कानून, योजना, कार्यक्रम र संस्थागत संयन्त्रको व्यवस्था गर्न गाउँपालिकालाई सुझाव दिने,

(ग) गाउँपालिका भित्र सञ्चालित बालबालिका सम्बन्धी कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा समीक्षा गरी सुझाव दिने,

(घ) गाउँपालिका भित्र हुन सक्ने बाल विवाह, बाल श्रम, शारीरिक तथा मानसिक पीडा वा तनाव, बालबालिका विरुद्धको हिंसा र बाल यौन दुर्व्यवहारको रोकथाम, निषेध र नियन्त्रण, सडक बालबालिकाको उद्धार, संरक्षण, राहत, पुनःस्थापना, र व्यवस्थापन लगायत विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको हक, हित र अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन तथा वैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्थापनमा समन्वय, सहयोग, सहजीकरण र सहकार्य गर्ने,

- (ड) गाउँपालिका भित्रका वडा, विद्यालय, टोल, समुदाय, घर तथा परिवारलाई बालमैत्री बनाउने । नेपाल सरकारले तोकेको बालमैत्री स्थानीय शासनका सूचकहरू लागू गरी बालमैत्री विद्यालय, बालमैत्री वडा, बालमैत्री गाउँपालिका अवलम्बन गरी घोषणा गर्ने ।
- (च) गाउँपालिका भित्रका भौतिक संरचनालाई बालमैत्री र अपाङ्गतामैत्री बनाउन आवश्यक मापदण्ड तर्जुमा गरी लागू गर्ने,
- (छ) बाल अधिकार संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गराउने,
- (ज) जोखिममा परेका बालबालिकाको उद्धार, राहत, संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने,
- (झ) बालबालिका सम्बन्धी भए/गरेका कार्यहरू र बालबालिका तथा बाल अधिकारको अवस्था समेट्ने गरी गाउँपालिकाको स्वीकृतिमा बालबालिका सम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको एक महिनाभित्र सार्वजनिक गर्ने, वेबसाइटमा राखे र सोको एक/एक प्रति प्रदेश बाल अधिकार समिति, बालबालिकाको विषय हेर्ने प्रदेश मन्त्रालय, परिषद् र मन्त्रालयमा पठाउने,
- (ञ) बालबालिका सम्बन्धी गाउँपालिका स्तरीय तथ्याङ्क विवरण सङ्कलन, अभिलेखीकरण, अद्यावधिक गरी सूचना प्रणालीको विकास, सञ्चालन, व्यवस्थापन र सुदृढीकरणमा गाउँपालिकालाई सहयोग गर्ने,
- (ट) विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका तथा अनाथ बालबालिकालाई धर्मपुत्र धर्मपुत्री लिन दिन, संरक्षक र माथवर नियुक्त गर्न गाउँपालिका र जिल्ला अदालतलाई सहयोग गर्ने ।
- (३) विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका भन्नाले ऐनको दफा ४८ बमोजिम यस कार्यविधिको अनुसूची -७ मा रहेका बालबालिका मानिनेछन् ।
१७. समितिको बैठक: गाउँ तथा वडा बाल अधिकार समितिको बैठक र कार्यालय व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
१८. उपसमिति वा कार्यटोली गठन गर्न सक्ने: (१) समितिले आफूले गर्नु पर्ने कुनै काम सुचारु रूपले सञ्चालन गर्नको निमित्त बाल विशेषज्ञ वा बाल मनोविज्ञ, समाज सेवी, सामाजिक कार्यकर्ता, शिक्षक, चिकित्सक, बाल सञ्जाल वा बाल क्लबका प्रतिनिधि, सामाजिक परिचालक तथा बाल

अधिकारकर्मीहरू मध्ये आवश्यकता अनुसार समावेश हुने गरी निश्चित अवधिका लागि बढीमा तीन सदस्यीय उपसमिति वा कार्यटोली गठन गरी परिचालन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन हुने उपसमिति वा कार्य टोलीको काम, कर्तव्य र अधिकार, समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम गठन गरिने उपसमितिलाई बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागिता सम्बन्धी कार्य गर्न गराउन दीर्घकालीन जिम्मेवारी तोक्न सकिनेछ ।

१९. वडा बाल अधिकार समितिको गठन: वडा बाल अधिकार समितिमा देहाय बमोजिम सदस्यहरू रहनेछन:-

(क) वडा अध्यक्ष	- अध्यक्ष
(ख) वडा समितिले तोकेको एक महिला वडा सदस्य	- सदस्य
(ग) वडा समितिले तोकेको विद्यालयका प्रधानाध्यापक मध्ये १ जना	- सदस्य
(घ) वडा समितिले तोकेको स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख	- सदस्य
(ङ) वडा स्तरीय बाल तथा किशोरी सञ्जालले तोकेको १/१ जना गरि २ जना-सदस्य	
(च) बाअधिकार, बाल संरक्षण वा बाल न्यायका क्षेत्रमा कार्य गर्ने संस्थाहरू मध्येबाट वडा समितिले तोकेको १ जना	- सदस्य
(छ) बालबालिकाको क्षेत्रमा सरोकार राख्ने समाजसेवी वा सामाजिक कार्यकर्ता मध्ये वडा समितिले तोकेको १ जना	-सदस्य
(ज) वडा सचिव	-सदस्य-सचिव

(२) आवश्यकता अनुसार विज्ञ तथा विकासका साझेदार संस्थाका प्रतिनिधिलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(३) समितिको कार्यकाल ३ वर्षको हुनेछ । कुनै कारणले पद रिक्त हुन गएमा गठन प्रकृया बमोजिम नै पुनर्गठन गरिनेछ ।

२०. वडा बाल अधिकार समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: वडा बाल अधिकार समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) वडा भित्रका विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका तथा बालश्रम वा बालश्रमको जोखिममा रहेका बालबालिकाहरूको तथ्याङ्क संकलन गर्ने र वार्षिक रूपमा अद्यावधिक गरि गाउँ बाल अधिकार समितिमा सम्प्रेषण गर्ने,
- (ख) वार्षिक योजना तर्जुमाकार समितिमा सम्प्रेषण वडा भित्रका बालबालिकाको आवश्यकता पहिचान गरी विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूको समन्वयमा वार्षिक योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (ग) वडामा कार्यरत सरकारी तथा गैर सरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, वडा कार्यालय, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, समूह, सञ्जाल, समिति, गाउँ बाल अधिकार समिति जस्ता विभिन्न निकायहरूसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गर्ने र जोखिममा रहेका बालबालिकालाई आवश्यक सहयोग पुर्याउन र उनीहरूको संरक्षणको अधिकार सुनिश्चित गर्न सहयोग गर्ने,
- (घ) आफ्नो वडाहरूमा बालबालिका माथि हुने हिंसा, दुर्व्यवहार, हेला, शोषण र बालश्रमको अन्त्य गर्न तथा उनीहरूका लागि समुदाय, विद्यालय र परिवारमा सुरक्षित एवं संरक्षित वातावरण सिर्जना गर्न सहयोग पुग्ने किसिमका सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (ङ) वडामा सरकारी, गैर सरकारी र निजी क्षेत्रबाट बालबालिका तथा उनीहरूका परिवार लक्षित सेवाहरूको नक्शांकन गरी आवश्यक कार्यसूची तयार गर्ने । उल्लिखित उपलब्ध सेवाहरू जोखिममा रहेका बालबालिकाको समस्या समाधानमा केन्द्रित गर्न वडा स्तरीय सिफारिस संयन्त्र स्थापना गरी सक्रिय बनाउने,
- (च) बालअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम निर्माण एवं कार्यान्वयनको लागि वडा र पालिका स्तरमा पैरवी गर्ने,
- (छ) विभिन्न निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी आपतकालीन बालबालिका, बालविवाह, यौन दुर्व्यवहार, हेला, शोषण, अपहेलना, बालश्रम र अन्य कारणले जोखिममा परेका बालबालिकाहरूको तत्काल उद्धार तथा सहयोग गर्नको लागि वडा स्तरमा एक बाल कोषको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने,

- (ज) बालबालिकाहरूका लागि वडास्तरमा सम्पन्न क्रियाकलाप र सहयोगले बालबालिकाको अवस्थामा आएको परिवर्तन, परेको प्रभाव आदि अनुगमन र समीक्षा गर्ने। कार्यक्रमको अनुगमन र समीक्षा त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक रूपमा गर्ने,
- (झ) वडामा बालबालिका सम्बन्धी गरेका क्रियाकलापहरूको सम्पन्न प्रतिवेदन तयार गरी वडा स्तरका सरोकारवालाहरूसँग अर्धवार्षिक रूपमा सार्वजनीकरण गर्ने र सो प्रतिवेदन गाउँ बाल अधिकार समितिमा पेश गर्ने,
- (ञ) कार्यपालिका, गाउँपालिका तथा वडा स्तरीय बाल अधिकार समिति र वडा कार्यालयले दिएको निर्देशनको पालना गर्ने,
- (ट) आफ्नो वडामा बालबालिकाहरूको घटना (मामला) व्यवस्थापनको लागि पारा-सामाजिक कार्यकर्ताको परिचालन गर्ने,
- (ठ) बाल क्लबहरूको गठन, क्षमता विकास र परिचालन तथा आवद्धता गर्ने गराउने ।

परिच्छेद-८

गाउँपालिका स्तरीय बाल कोषको स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन

२१. बाल कोषको स्थापना: (१) ऐनको दफा ६३ को उपदफा (१) र (४) बमोजिमको कार्य प्रयोजनको लागि एक बाल कोष रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको बाल कोषमा देहाय बमोजिमका रकमहरू रहनेछन्:-

- (क) गाउँपालिकाबाट वार्षिक रूपमा विनियोजित बजेट,
- (ख) संघ संस्थाबाट प्राप्त हुने सहायता,
- (ग) निजी व्यवसाय तथा व्यक्तिहरूबाट प्राप्त हुने आर्थिक सहायता,
- (घ) गाउँपालिका न्यायिक समितिबाट बालबालिका विरुद्ध हिंसाका घटनामा गरिएको जरिवानाबाट प्राप्त हुन सक्ने रकम,
- (ङ) बाल अधिकारको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन लागि संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त रकम,
- (च) अन्य स्रोत ।

२२. बाल कोष सञ्चालक समिति: (१) बाल कोष सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिमको संयोजक र सदस्य रहेको एक बाल कोष सञ्चालक समिति रहनेछ:-

(क) उपाध्यक्ष	-संयोजक
(ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	-सदस्य
(ग) लेखा प्रमुख	-सदस्य
(घ) गाउँ बाल अधिकार समितिका सदस्यमध्ये समितिले तोकेको १ जना	-सदस्य
(ङ) बाल कल्याण अधिकारी	-सदस्य-सचिव

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिको बैठकमा आवश्यकतानुसार सम्बन्धित सरोकारवालालाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

२३. बाल कोष सञ्चालक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: बाल कोष सञ्चालक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिमको हुनेछ:-

- (क) तत्कालीन समयमा गाउँपालिका भित्र आपत्कालीन अवस्थामा रहेका बालबालिकाको उद्धार संरक्षणका लागि स्थापना भै सञ्चालनमा रहेका गाउँपालिका स्तरीय बाल संरक्षण समिति, गाउँ बाल संरक्षण समिति र वडा बाल संरक्षण समिति लगायतका नाममा रहेका बाल कोषहरूको रकम खोजी गरी यस कार्यविधि बमोजिम बनेको बाल कोषमा जम्मा गर्ने गराउने,
- (ख) विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको उद्धार गर्ने, स्वास्थ्योपचार गर्ने, पुनर्स्थापन गर्ने तथा त्यस्ता बालबालिकालाई राहत दिने सम्बन्धमा आवश्यक कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने,
- (ग) सहयोगको आवश्यकता भएका बालबालिकालाई दफा २४ बमोजिमको बाल कोषको प्रयोग र दफा २५ बमोजिमको खर्चको सीमाको आधारमा सहयोग गर्ने,
- (घ) बाल कोष वृद्धिको लागि स्रोतको खोजी गर्ने ।

२४. बाल कोष सञ्चालक समितिको बैठक: बाल कोष सञ्चालक समितिको बैठक सम्बन्धी व्यवस्था सञ्चालक समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२५. बाल कोषको प्रयोग: बाल कोषको प्रयोग देहाय बमोजिमको प्रयोजनको लागि गरिनेछ:-

- (क) विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका तथा जोखिममा रहेका बालबालिकाको उद्धार, राहत, अस्थायी संरक्षण सेवा, पारिवारिक पुनर्मिलन तथा पुनःस्थापना, मनोसामाजिक विमर्श, स्वास्थ्य उपचार, कानूनी उपचार, र छात्रवृत्ति जस्ता सेवा प्रदान गर्न,
- (ख) अदालतको आदेशानुसार गाउँपालिका भित्रका बालबालिकालाई क्षतिपूर्ति दिन र बालबालिकाको हक हित सम्बन्धमा कोष सञ्चालक समितिले तोके बमोजिमको अन्य काम गर्न गराउन ।

२६. बाल कोष रकमको खर्च सीमा: (१) बाल कोषको रकम देहायको अवस्था र सीमाभित्र रही कोष सञ्चालक समितिको निर्णयबाट खर्च गर्न सकिनेछ:-

- (क) विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकालाई घर फिर्ती तथा स्वास्थ्य उपचार सेवाका लागि वार्षिक एक पटक अधिकतम रु. १२ हजार सम्म,
- (ख) विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको अस्थायी आवास, मनोविमर्श, यातायात तथा कानूनी सहायतामा लाग्ने खर्च वार्षिक अधिकतम रु. २४ हजारसम्म,
- (ग) विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका र तत्काल सहयोगको आवश्यकता भएका बालबालिकाका लागि तत्काल राहत, शैक्षिक सहयोग, स्वास्थ्य सेवा एवं सामाजिक संरक्षण वापत वार्षिक एक पटक अधिकतम प्रति बालबालिका रु. ९ हजार सम्म,
- (घ) अदालतले तोकेको क्षतिपूर्ति पीडकबाट प्राप्त गर्न सक्ने अवस्था नभएको खण्डमा अदालतको आदेशानुसार तोकेको क्षतिपूर्ति रकम,
- (ङ) माथि खण्ड (क) देखि खण्ड (घ) सम्म बाहेक विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका तथा जोखिममा परेका बालबालिकाको संरक्षणका लागि सहयोग रकमको सीमा कोष सञ्चालक समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

- (२) बाल कोषको रकम तालीम, गोष्ठी, भ्रमण, अनुगमन, प्रशासनिक कार्य, बैठक भत्ता र सचेतनामूलक जस्ता कार्यक्रममा खर्च गर्न पाइने छैन ।

२७. बाल कोषको खाता सञ्चालन: (१) बाल कोषको खाता सञ्चालक समितिको निर्णयले कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको सहमतिमा नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजत प्राप्त पायक पर्ने क वर्गको बैंकमा खाता खोली सञ्चालन गरिनेछ ।

(२) उपदफा १ बमोजिमको खाता सञ्चालन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले तोकेको बाल कल्याण अधिकारी वा अधिकृत र लेखा प्रमुखको संयुक्त दस्तखतमा सञ्चालन गरिनेछ ।

(३) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि बाल कोषको रकम खर्च नभइ आर्थिक वर्षको अन्त्यमा बाँकी रहेमा त्यस्तो रकम फ्रिज हुने छैन ।

२८. बाल कोषको लेखा र लेखापरीक्षण: (१) बाल कोषको आय व्ययको लेखा नेपाल सरकारले अपनाएको लेखा प्रणाली बमोजिम राखिनेछ ।

(२) बाल कोषको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

परिच्छेद -९

विविध

२९. प्रोत्साहन पुरस्कारको व्यवस्था: बाल अधिकारको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धन कार्यमा उल्लेखनीय योगदान दिने व्यक्ति, बाल क्लब, बाल सञ्जाल, बाल संस्था तथा संघ संस्थालाई गाउँपालिकाले उचित पुरस्कार प्रदान गर्न सक्नेछ ।

३०. व्याख्या गर्ने वा बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार: कार्यविधिको कार्यान्वयनको सिलसिलामा कुनै द्विविधा हुन गएमा सोको व्याख्या वा बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार गाउँपालिकाको कार्यपालिकालाई हुनेछ ।

३१. संशोधन गर्न सक्ने: यस कार्यविधिलाई गाउँ सभाले आवश्यक संशोधन गर्न सक्नेछ ।

३२. यसै कार्यविधि बमोजिम भए गरेको मानिने: गाउँपालिकाले यो कार्यविधि लागू हुनु भन्दा अघि गरेका बालबालिका सम्बन्धी कार्यहरू यसै कार्यविधि बमोजिम भए गरेको मानिनेछ। यस कार्यविधिमा उल्लेख नभएका प्रक्रियाहरू अवलम्बन गर्दा बालबालिका सम्बन्धी प्रचलित नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको कानूनमा भएको बाल अधिकार संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धनका प्रक्रियाहरू अवलम्बन गर्न कुनै बाधा पर्ने छैन ।

३३. खारेजी तथा बचाउ: बालबालिका सम्बन्धी प्रचलित नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको कानूनसँग यो कार्यविधि बाझिन गएमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ । तर यो कार्यविधि

लागू हुनुभन्दा अघि सम्पन्न भइसकेका काम बारबाहीहरु यसै कार्यविधि बमोजिम भएको मानिनेछ ।

अनुसूची-१

बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्था दर्ताको निवेदन ढाँचा

मिति:

श्री प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू,
मरिण गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय,
कपिलाकोट, सिन्धुली ।

विषय:- बाल क्लब/बाल सम्माल/बाल अस्था दर्ता गरी पाऊ ।

महोदय,

हामीले.....नामको बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्था खोल्न चाहेकोले बालबालिका सम्बन्धी नियमावली, २०७८ को नियम ३ को उपनियम (५) बमोजिम/ बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्था दर्ता गर्नको लागि देहायको विवरण खोली निवेदन पेश गरेका छौं ।

संलग्न गरिएका कागजातहरू

१. प्रस्तावित बाल क्लब, बाल सञ्जाल वा बाल संस्थाको विधान,
२. प्रस्तावित बाल क्लब, बाल सञ्जाल वा बाल संस्था खोल्ने सम्बन्धमा भएको छलफल एवं निर्णयको प्रतिलिपि,
३. बाल क्लबमा आवद्ध सदस्य तथा पद सम्बन्धी विवरण,
४. बाल क्लब वा संस्था दर्ता गर्न चाहने बालबालिकाको नाम थर, उमेर, अध्ययन गरिरहेको कक्षा, ठेगाना र जन्मदर्ताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि वा अध्ययनरत विद्यालय वा आश्रित बाल गृहको सिफारिस पत्र,
५. बाल क्लब वा संस्थाको उद्देश्य तथा सो मार्फत गर्न चाहेका मुख्य कामको विवरण,
६. बाल क्लब वा संस्थाको सदस्यताको किसिम, सदस्यता लिने प्रक्रिया तथा कार्यसमितिमा रहने पदहरूको विवरण तथा निर्वाचित हुने प्रक्रिया र अवधि सम्बन्धी विवरण ।

निवेदक

अध्यक्ष

अनुसूची-२

बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्था दर्ता प्रमाणपत्र

मरिण गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिको कार्यालय
कपिलाकोट, सिन्धुली

दर्ता प्रमाण-पत्र

दर्ता नं.:

मिति:

श्री.....बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्था,
ठेगाना..... ।

.....जिल्ला.....पालिका.....नं.वडाको.....विद्यालय/समुदायमा
गठन गरिएको..... संस्था/बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्थालाई यस
.....गाउँपालिकामा दर्ता गरी बाल अधिकार संरक्षण,
सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धनका लागि बालबालिका सम्बन्धी नियमावली, २०७८ को नियम ३ को उपनियम
(६) अनुसार यो दर्ता प्रमाण-पत्र प्रदान गरिएको छ ।

बाल अधिकार संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धन कार्यमा नेपालको संविधान, बाल अधिकार सम्बन्धी
अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि १९८९, बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ तथा यसको नियमावली लगायत
बालबालिका सम्बन्धी विद्यमान कानूनहरूको अधीनमा रही बाल अधिकार संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धन
गर्ने अभियानमा सक्रिय सहभागिताको अपेक्षा गरिएको छ ।

दस्तखत:

नाम :

पद :

अनुसूची-३

बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्था नवीकरणको निवेदन ढाँचा

मिति:

श्री प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू,
मरिण गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय,
कपिलाकोट, सिन्धुली ।

विषय:- बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्था नवीकरण गरी पाऊ ।

महोदय,

.....जिल्लागाउँपालिकानं. वडा स्थित
.....विद्यालय/समुदायमा आधारित हाम्रो.....
नामको बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्थागाउँपालिकामा दर्ता भै
क्रियाशील रहदै आधारित हाम्रो बालबालिका सम्बन्धी नियमावली, २०७८ को नियम ३ को
उपनियम (६) बमोजिम मिति..... आएको छ । हाम्रो दर्ता
नं.....रहेको छ । यस सिलसिलामा बालबालिका सम्बन्धी नियमावली, २०७८ को
नियम ४ को उपनियम (१) बमोजिमको बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्था नवीकरण गर्नको
लागि देहायको विवरण खोली निवेदन पेश गरेका छौं ।

हाम्रो यो/बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्थाले वर्षभरी सम्पन्न गरेका मुख्य क्रियाकलापहरूको
संक्षिप्त विवरण, यस/बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्थामा हाल कार्यरत रहेका सदस्यहरू तथा
कार्य समितिमा रहेका पदाधिकारीहरूको विवरण यसैसाथ संलग्न गरिएको छ ।

संलग्न कागजातहरू:

१. आर्थिक वर्षमा गरेको मुख्य काम वा क्रियाकलापको संक्षिप्त विवरण,
२. कार्य समिति सदस्य हेरफेर भएको विवरण (यदि हेरफेर भएको छ भने मात्र)

निवेदक
अध्यक्ष

अनुसूची-४

बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्था दर्ता किताव

मरिण गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
कपिलाकोट, सिन्धुली

क्र.सं.	बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्थाको नाम	ठेगाना	सदस्य संख्या		संरक्षकको नाम	स्थापना मिति	दर्ता नं. र मिति	सम्पर्क नं.	प्रमाणपत्र बुझ्नेको नाम	प्रमाणित गर्ने
			बालक	बालिका						

अनुसूची-५

बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्था नवीकरणको दर्ता किताव

मरिण गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
कपिलाकोट, सिन्धुली

क्र.सं.	बाल क्लब/बाल सञ्जाल/बाल संस्थाको नाम	ठेगाना	सदस्य संख्या		संरक्षकको नाम	स्थापना मिति	दर्ता नं. र मिति	सम्पर्क नं.	प्रमाणपत्र बुझ्नेको नाम	प्रमाणित गर्ने
			बालक	बालिका						

अनुसूची-६

गाउँ बाल अधिकार समिति तथा न्यायिक समितिमा उजुरी दिने निवेदनको ढाँचा

मिति:-

श्री गाउँ बाल अधिकार समिति/न्यायिक समिति,

मरिण गाउँपालिका, सिन्धुली ।

विषय:- उजुरी सम्बन्धमा ।

१. विद्यार्थीको नाम थर (आफूलाई नाम थर लेख्न मन नलागेमा नलेख्दा पनि हुने)
२. कक्षा..... (आफूलाई कक्षा लेख्न मन नलागेमा नलेख्दा हुने)
३. विद्यालयको नाम.....
४. उमेर.....
५. लिङ्ग.....
६. गुनासो तथा घटनाको संक्षिप्त विवरण.....
७. घटना घटाउने व्यक्ति.....
८. घटनाको प्रकृति.....
९. घटना वा समस्या नयाँ हो वा दोहोरिएको हो.....
१०. घटना वा समस्या समाधानका सम्भावित उपायहरू के हुन सक्दछन् ?.....
.....
.....

निवेदकको दस्तखत

(दस्तखत गर्न मन नलागेमा नगर्दा पनि हुने)

अनुसूची-७

विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका

१. अनाथ बालबालिका,
२. अस्पतालमा बेवारीस अवस्थामा छोडिएका बालबालिका,
३. कुनै सार्वजनिक स्थानमा बेवारीस अवस्थामा छोडिएका बालबालिका,
४. बेवारीस फेला परेका बालबालिका,
५. बाबुआमाबाट अलग्गिएका बालबालिका,
६. बाबुआमा पत्ता नलागी बेवारीस भएका बालबालिका,
७. बाबुआमालाई गम्भीर शारीरिक वा मानसिक अपाङ्गता वा अशक्तता भएको कारण उचित हेरचाह नपाएका बालबालिका,
८. कानूनी विवादमा परेका बालबालिका मध्ये दिशान्तर प्रक्रिया अन्तर्गत वैकल्पिक हेरचाहको लागि सिफारिस भएका बालबालिका,
९. थुनामा रहेका वा बन्दी बाबु वा आमासँग आश्रित भई कारागारमा रहेका बालबालिका,
१०. जबरजस्ती करणी वा कानून बमोजिम सजाय हुने हाडनाताबाट जन्मिएको शिशुलाई आफूले पालनपोषण गर्न नसक्ने भनी बाल कल्याण अधिकारी समक्ष निवेदन परेका बालबालिका,
११. बाबु, आमा वा अभिभावकबाट दुर्व्यवहार, हिंसा वा बेवास्ता भएको कारणले बालबालिकाको उच्चतम हितको लागि परिवारबाट अलग गरिएका बालबालिका,
१२. जबरजस्ती वा बाँधुवा प्रकृतिका वा जोखिमपूर्ण वा निकृष्ट प्रकृतिको वा प्रचलित कानून विपरीत श्रममा संलग्न भई जीवनयापन गरिरहेका बालबालिका,
१३. धूमपान, मद्यपान एवं अन्य लागू औषधको कुलतमा फसेका, एच.आई.भी. सङ्क्रमित बालबालिका,
१४. गम्भीर शारीरिक वा मानसिक स्वास्थ्य समस्या वा गम्भीर अपाङ्गता भएको कारण जीवन जोखिममा रही बाबुआमा वा परिवारबाट उपचारको व्यवस्था हुन नसकेको बालबालिका,
१५. सामान्य जीवनयापन गर्न कठिनाई भएका बालबालिका,
१६. बालबालिका विरुद्धको कसूरबाट पीडित भएका वा त्यस्तो जोखिममा रहेका बालबालिका,
१७. विपद् वा सशस्त्र द्वन्द्वका कारणले बाबुआमा दुवै वा आमा बाबुमध्ये एक गुमाएका बालबालिका,
१८. बाबुआमा दुवै वा आमा बाबुमध्ये एक बेपत्ता भएका बालबालिका,
१९. आफैँ शारीरिक वा मानसिक रूपमा घाइते भएका बालबालिका,
२०. अपाङ्गता भएका बालबालिका,
२१. विपन्न दलित समुदायका बालबालिका,

२२. नेपाल सरकार, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालयले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका भनि तोकेका अन्य बालबालिका ।

आज्ञाले

ओम बहादुर दर्जी

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत